

REFORMATIONEN

14. Poul Helgesen om de protestantiske prædikanter, 1519-1528

Poul Helgesen blev i 1519 leder af Karmeliter-munkeordenens råd i København. Samtidig forelæste han på universitetet og prædikede i domkirken. Han var kritisk over for den katolske kirkes praksis i samtiden, men han kunne ikke støtte reformationen. Uddraget stammer hans samtidshistoriske Skibbykrønike.

På midfaste søndag (: 23. april) i samme år (: 1519) holdtes Karmeliterordenens Provincesmøde i klostret i Landskrone, hvorfra der til det nye kollegium i København, som nylig var blevet opført på provinsens bekostning af værdig fader, doktor i den hellige skrift, mester Anders Kristiernsøn, den gang provinsens ordensmester, var blevet forfremmet mange brødre af samme orden og tillige nogle brødre af Cistercienserordenen, som i mange år havde været venlig stemt mod Karmeliterordenen. Tillige blev på samme møde en broder ved navn Paulus Heliæ (: Poul Helgesen) fra Varberg udnævnt til samme kollegiums første styrer. Han tog sig med sjælden omhu af alle lærlingene, men til stor men (: skade) for ham selv. Thi de brødre af begge ordnerne, som han havde forfremmet ved sine anbefalinger, oplært i videnskaberne og skaffet hæder og anseelse, alle de forvandlede næsten til ulve og faldt ikke blot fra ham, men fra den lydighed, de skyldte kirken. Anledningen hertil fik de fra det i de samme dage opståede Lutheri, det farligste af alle kætterier, der bragte alle, hvor oprigtige og fromme de end vare, til at vakle i

en eller anden henseende. Og såsom dette kætteri drev spot med den lydighed, der var lovet Guds statholdere, og fordømte alle munkelivets regler og således under påskud af evangelisk frihed indførte en vis livets tøjlesløshed, faldt de fleste af den grund fra deres bekendelse, for at de kunne leve med desto større frihed efter deres eget hoved som sande belialssønner (: sønner af djæveln), for hvem sødmen ved herrens milde åg har vendt sig til bitterhed og hans lette byrde til en utålelig tyngsel. Kun kødets lyst forledte de uslinger til at falde. (...)

I august måned i året 1527 holdtes der almindelig herredag og rigsrådsmøde i Odense by på Fyn, hvor også Frederik (: Frederik I, 1523-1533, der var positiv overfor den nye tro), den kirkerøverske konge, var tilstede tillige med sine holstenere (: holstenske riddere der støttede kongen), i hvis hånd jo den gang sagernes afgørelse lå. På denne herredag blev der ikke så meget på grund af kongens som på grund af den verdslige adels ondskab ved trusler fravristet biskopperne den ret, som de ifølge kirkeretten, kejserlige love, den danske lov, lang sædvane og tillige ved alle kristne fyrsters privilegier havde over alle dem, der havde gjort sig skyldige i hor, utugt og alle andre forbrydelser mod den guddommelige ret; thi når sådanne personer var blevet grebne og overbeviste om deres brøde, plejede biskopperne at straffe dem, snart med pengebøder, undertiden med fængsel og sult, af og til med hudfletning og fodjærn. Hvorledes det nu end forholdt sig med denne ret, der dog bidrog meget til at skaffe biskopperne anseelse, så gik den nu over til rigets adel, så at hver for sig skulle have denne ret over sine egne bønder og tjenere og besidde den til evig tid, dog på det vilkår, at alle

biskoppernes øvrige rettigheder skulle forblive ubeskårne.

Men i denne henseende blev fyrstens og den øvrige adels offentlig givne ord ikke holdte, heller ikke noget som helst andet brev, hvor store segl der end stode derunder til bekræftelse: thi af denne herredag blev tro og love og forseglede breve mindre overholdte mod kirkens mænd end nogensinde i kong Kristierns tider (: Christian II, 1513-23). Fra denne herredag udstedtes der også med mageløs uforskammethed og letsindighed, uden at biskoppernes var hørte eller havde givet deres indvilligelse, visse kongebreve, ved hvilke præster og munke, alle under eet eller hver for sig, toges under kongens beskærmelse (: beskyttelse), når de under den evangeliske friheds skalkeskjul enten ville aflægge deres gejstlige dragt eller endogså gifte sig. Men heraf fulgte en stor tøjlesløshed i livsvandel (: måde at leve på) og en skændig trældom under alskens forbrydelser, og fra denne dag af begyndte gudsfrygten offentlig og åbenlyst at nedtrampes, religionen at foragtes, kyskheden at spottes, livets renhed at vanhelliges.(...)

I året 1528 efter verdensforløsningen faldt næsten hele Malmø fra kirkens enhed, under ledelse af en prædikant ved navn Klavs Tøndebinder, der tidligere havde været præst, men nu var en af de mest troløse frafaldne. (...)

De påstod, at kun eet var fornødent til sjælens frelse, troen alene, men at gerningerne mere var til byrde end til hæder, fordi det ikke kunne undgås, at de gav anledning til tom forfængelighed og til hykleri. Så forblindede var disse elendige mennesker, at de, fordi der havde fundet visse misbrug sted, og fordi enkelte paver havde været ugudelige, hellere ville, at alle kristendommens sakramenter

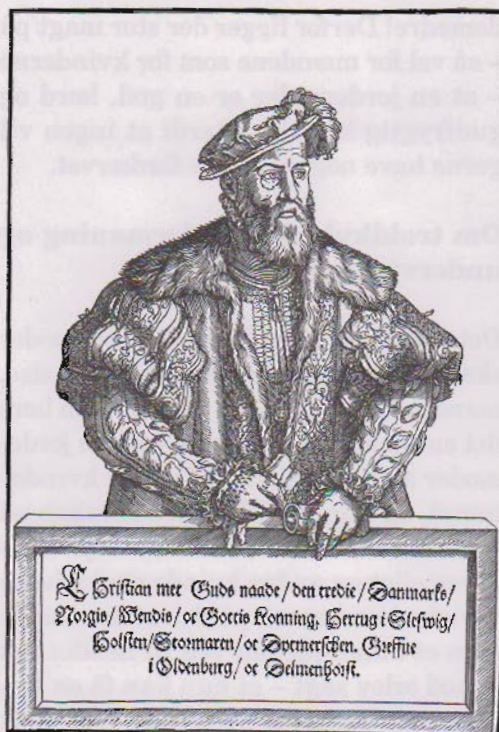
(: hellige handlinger) skulle forstyrres og forvendes og gudsfrygtens første spirer kvæles, end at enkeltes urenhed skulle drages til regnskab og revses.

15. Reformationen i Danmark 1536

Reformationen blev i realiteten indført i Danmark på Rigsdagen i København i 1536, hvor kongen, Christian III (1534-1559), efter forhandling med rigsråderne, den almindelige adel og repræsentanter fra byer og landdistrikter udsendte følgende forordning:

Eftersom det er os alle og hver især her i riget vel bekendt, at al ulykke, skade, fordærv, blodsudgydelse, mord og brand osv. og dette riges skadelige fordærv (...) især er kommet deraf (...), at uenighed og splid har været mellem bisperne, deres tilhængere og adelen, således at bisperne her i riget ikke i rette tid, som de vel ellers skulle have gjort, har udvalgt en konge, men har forhindret det efter kong Frederiks død og afgang med største flid (...), så vil vi, samtlige og hver især, hermed især med betimeligt (: nyttigt) råd og velovervejet vilje og mod have konstitueret (: fastsat), ordineret (: påbudt), bestemt og besluttet (...), at disse samme bisper herefter til evig tid (...) er blevet afsat, så de aldrig igen skal kunne komme til deres biskoppelige regimente, stifter og stifters gods og ingen lige med dem eller andre som bisper regere i riget.

Og eftersom bisperne, som er her i riget, har stået imod Guds ord og evangelium indtil i dag og har forhindret det, så det ikke er blevet prædikeret klart for den menige almue, og hertil, at de ikke har ført deres rette biskoppelige levned, nemlig

Træsnit af Christian III udført til den første fuldstændige bibel på dansk.

at prædike for og lære den menige mand Guds ord (...), men mere har opført sig efter den verdslige stand og prægtighed (...), så har vi således besluttet det i enighed med hinanden, for at Danmarks krone og konge kan få større formue, og hvis noget angreb kommer på riget (...), at man desto bedre kan formå at modstå det og ikke mere skal have behov for at beskatte rigets menige indbyggere, når noget sker, som nu er sket, så skal alle stifters gods, slotte, gårde, huse og jordegods, som bisperne nu har haft i hænde og værge, herefter til evig tid være og blive med al deres indtægt

og tilliggende (...) under kronen (: kongen skal overtage kirkens værdier). Det skal være frit og åbent for munkene at forlade klostrene (...).

Da bisperne nu er afsat og afskaffet, så vil der dog være behov for, at der forordnes nogle mærkeligt (: særligt) vise og lærde mænd, som skal have opsyn med, at alle sognepræster over hele riget prædiker for og lærer det menige folk Guds ord og evangelium. Ligeledes, at der bevares skoler, hvor unge mennesker får lært og institueres i latin og andre sprog, så riget kan have lærde mænd. For at forsørge sådanne lærde mænd vil vi have, at tienden over hele riget skal deles i 3 dele. Den ene skal sognepræsten beholde; den anden del skal kirken have, og den tredje del skal kongen lade oppebære, og han skal give førnævnte lærde mænd vederlag og underhold (...).

Mangfoldig splid har altid været mellem kongen og adelen om hals, hånd, 40 marks sager og anden rettighed (: ret til at dømme, inddrive bøder og udføre livs- eller legemesstraf), som tidligere konger har haft over adelens bønder og tjenere. Da for at en sådan og al splid mellem kongen og adelen må tilintetgøres, så har vi, førnævnte Christian (...) tilladt, at Danmarks riges råd og adel, deres arvinger og efterkommere, adel i Danmark, må og skal have, nyde og beholde alle 40 marks sager med hals, hånd og al anden rettighed, med al anden herlighed over deres egne bønder og tjenere, som vi og vore forfædre, konger i Danmark, har og friest har haft over vore og kronens tjenere.